

Årsskrift 2017

FRIE GRUNDTVIGSKE

FORENINGEN AF GRUNDTVIGSKE
VALG- OG FRIMENIGHEDER

www.friegrundtvigske.dk

Indhold:

Oprør og nederlag – om A. K. Povlsen Dal og den frie menighed på Mors:	s. 3
Program for årsmødet og information om tilmelding	s. 17
Indkaldelse til generalforsamling	s. 20
Nyt fra året	s. 21
Regnskab for 2016	s. 22
Regnskab for orlovskassen 2016	s. 23
Dannelse og livsoplysning	
– er der brug for et religiøst perspektiv på skolen?	s. 24
Fortegnelse over de grundtvigske valg- og frimenigheder i Danmark	s. 28

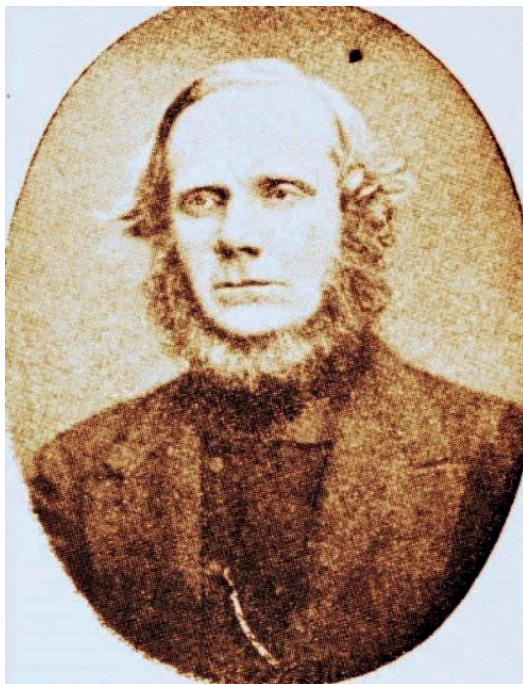
www.friegrundtvigske.dk

Hold dig orienteret om forhold vedrørende foreningen og foreningens aktiviteter på hjemmesiden. Har din menighed oplysninger, der vedrører foreningens øvrige menigheder, og som du ønsker skal fremgå af den fælles hjemmeside, er du velkommen til at kontakte formanden.

Oprør og nederlag

– om A. K. Povlsen Dal og den frie menighed på Mors

Af Erik Skafte Overgaard, tidl. Præst i Morsø Frimenighed

Anders Kristian Povlsen Dal

Der kom to soldater marcherende hen ad landevejen – et, to, et, to! De havde tornyster på ryggen og sabel ved siden, for de havde været i krigen, og nu skulle de hjem. Året er 1848 – Treårskrigen første år, og de to soldater var *Christen Mikkelsen Kold* og *Anders Kristian Povlsen Dal*. De to havde mødt hinanden på herregården Rybjerg i Velling Sogn, hvor Povlsen Dal var blevet ansat som huslærer efter sin lærereksamen fra Snedsted Seminarium i Thy. Efter hjemkomsten fra sin rejse til Smyrna i 1847 var Kold blevet ansat som huslærer i Holmsland Præstegård. Den nærliggende Rybjerg var et mødested for den grundtvigske vækkelse på Ringkøbing-egnen. Den 32-årige Kold og

den 22-årige Povlsen Dal var dér faldet i god snak: de var begge fra samme seminarium og begge optaget af den intense debat om kirke- og skolespørgsmål, som enevældens afskaffelse i foråret 1848 havde sat ekstra skub i.

Mens de havde været på seminariet, havde de – efter tidens skik – lært lidt eksercits, og da træårskrigen brød ud i marts 1848, blev også de grebet af den nationale vækkelse, der gik over landet. Som reglerne var, havde kun bønderne værnepligt, men den nationale vækkelse viste sig derved, at bønderne ud over at slippe deres sønner og tjenestekarle, frivilligt stillede hundredvis af transportvogne og tusindvis af heste til rådighed for arméens mobilisering.

At borgerkrigen med de oprørske hertugdømmer Slesvig og Holsten ikke blev opfattet som kun kongens og regeringens sag, men folkets sag, fik sit synlige udtryk i, at mange ud over landet meldte sig frivilligt til krigstjeneste – heriblandt også den modne og berejste Kold og den unge og uerfarne Povlsen Dal.

Christen Kolds arbejdsgiver, pastor Hassenfeldt på Holmsland, havde fra prædikestolen opfordret til at melde sig til krigstjeneste, og efter gudstjenesten foranstaltede han eksercits på kirkepladsen, hvilket også Kold og Povlsen Dal deltog i. Men så ville de, at der skulle ske noget mere – som Kold sagde: han ville godt ud at se, hvad krig var for noget. De spadserede derfor fra det træfattige Vestjylland over Viborg til Jelling, hvor Povlsen Dal for første gang i sit liv så en skov.

I Vejle lod de sig indrullere i Jægerkorpset, der bestod af 60-70 frivillige fra vejleegnen, men det blev nu noget af et antiklimaks, for korpset kom aldrig i slag. Det blev kun til vagttjeneste, og de blev udsat for mange flytninger og megen ventetid. Da en tysk besættelse af Jylland nærmede sig, blev de udskibet til Fyn, hvor de blev indkvarteret først i Kerteminde, så ved Odense, hvorfra de senere kom videre til Kolding.

Disciplinen var ikke streng, så Kold benyttede den megen ventetid til at besøge vakte venner i det fynske og sydjyske, bl.a. mødtes han flere gange med Peter Larsen Dons, nok bedst kendt under navnet Skræppenborg. Povlsen Dal fik så også lejlighed til at lære den mand nærmere at kende, som havde ændret Kolds syn på det meste.

Kold havde, mens han gik på seminariet i Thy, truffet den karismatiske storbonde fra Nordfyn. Mødet havde en totalt omvæltende indflydelse på den unge seminarist, for Peter Larsen havde talt om, at Gud ikke er en politibetjent, der vogter på vore fejl, som den almindelige opfattelse var, men at Gud derimod elsker mennesker.

Krucifiks ved Ansgarkirkens alter

Da Kold siden blev huslærer hos provsten i Solbjerg på Mors, havde han igen truffet Skræppenborg og indbudt ham til at tale ved et møde i præstegården.

Med det møde begyndte den gudelige forsamlingsbevægelse på Mors. Og med afsæt i den bevægelse dannedes en kreds, der i løbet af de flg. 30 – 40 år byggede friskoler, ivrigt benyttede sig af sognebåndsløsningsloven, da den kom i 1855, og siden byggede højskole, dannede valgmenighed, stiftede en brugsforening, byggede forsamlingshus, åbnede en bank og grundlagde et dagblad.

Alt det havde Kold ikke direkte indflydelse på, for han var kun på Mors et års tid, men den begyndelse, han var med til at gøre i 1837 i Solbjerg Præstegård og som lærervikar i Øster Jølby skole, motiverer på det smukkeste, at han har lagt navn til vejen, der passerer stedet, hvor skolen lå, Christen Kolds Vej. At Povlsen Dal også kom til at lægge navn til en vej på Mors, var også Kolds fortjeneste – eller mere dækkende: ad krogede veje blev det Kolds skyld, men herom senere.

Men tilbage til de to soldater. Det ulige venskab mellem dem blev for alvor tømret sammen under soldatertjenesten. Kold var den vidende og selvsikre, Povlsen Dal lod sig forme af Kolds karismatiske selvsikkerhed. Det var Kold, der bestemte, at de skulle lade sig sy nye, grønne uniformsjakker, så de kunne tage sig standsmæssigt militærisk ud. Kold gik i den jakke i de følgende mange år, bogstaveligt til den hang i laser.

Kold hånede kammeraterne, når de beklagede sig over kulde eller manglende forsyninger, og han moraliserende overfor kammeraterne og bebrejdede dem deres soldaterfrisprog og karlekammertone. Kold var bedre lidt blandt officererne end blandt kammeraterne, som følte sig usikre i hans selskab. De betragtede ham nærmest som spion og moralsk kommissær, som fældede domme og altid vidste bedre. Dog glemte de deres irritation, når han fortalte om sin rejse til Tyrkiet,

fortalte danmarkshistorie eller lærte dem fædrelandssange. Men hans hersen med deres opførsel oplevede de som ukollegial, og hans afvisning af at være dus med kammeraterne opfattede de som hovmod.

I dag ville vi sige, at Kold var egensindig og manglede empati, manglede evne til at sætte sig ind i andre menneskers følelser, en mangel, som var ham til skade mange gange siden.

I kamp kom de to kammerater – heldigvis for dem – aldrig. De anede intet om krigens gru, sådan som vi har fået indtryk af den ved at læse Tom Buk-Swientys *Slagtebænk Dybbøl* (2008) og *Dommedag Als* (2010). Kold var i øvrigt klodset til våbenbrug og kunne ikke finde ud af at sigte uden en klap for venstre øje og blev derfor altid stillet i bagerste geled, mens Povlsen Dal, dygtig og lærenem, altid stod i forreste geled.

I august 1848 aftalte Danmark og slesvig-holstenerne ved stormagternes mellemkomst en 7-måneders våbenhvile for i den periode at lade den grundlovgivende forsamling arbejde færdigt for så at se, om der kunne slutes fred på grundlag af forfatningens afgørelse af de komplicerede forhold kongeriget og hertugdømmerne imellem.

Gik Danmark til Kongeåen, til Ejderen (hertugdømmet Slesvigs sydgrænse) eller til Altona (hertugdømmet Holstens sydgrænse)? Det var det uløselige spørgsmål, som havde udløst slesvig-holstenernes oprørskrig, og som først faldt endeligt på plads med folkeafstemningen i 1920 efter det politiske galmandsværk fra dansk side, der udløste den unødvendige og ulykkelige krig i 1864, der stadig sidder som et traume i danskernes bevidsthed.

Grundloven skabte ingen afklaring. Derfor brød krigen ud igen og sluttede først i 1850 – med dansk sejr ganske vist, men med mange faldne og sårede, store omkostninger og med det slesvigske problem uløst.

Efter våbenhvilen august 1848 afmønstrede Kold og Povlsen i november og drog hjemad igen, og de meldte sig ikke siden til krigen. Men det, de havde oplevet, gjorde et uudsletteligt indtryk på dem: viljen til fællesskab, som kom til udtryk i den folkelige opbakning bag krigen kombineret med ønsket om ligestilling, som enevældens afskaffelse og det gryende folkestyre var udtryk for, gav både Kold og Povlsen Dal, der begge var uddannede til at undervise børn, et skub i retning af at lave skole for unge mennesker, så den folkelige oplivelse, de mødte, kunne blive varig.

Vel hjemme igen bliver Povlsen Dal en tid huslærer på herregården Rybjerg. Herfra flytter han til Hals som andenlærer i almueskolen der. Men den skole, som han var blevet inspireret til ved at snakke med Kold, kunne han ikke praktisere i Hals. Han skriver til Kold, som i 1849 er blevet huslærer hos præsten i Ryslinge, Vilh. Birkedal:

Hvad mig eller dog rettere min Virksomhed angaar, da ser det just ikke allerbedst ud. Og jeg tror ogsaa, at jeg er blevet sat rigtigt paa Prøve ved at være Skolelærer i Hals. Hver dag har jeg at rumstere mellem 60 á 70 dovne, tykhovede og meget uartige Børn, der i Almindelighed nyde en ussel Opdragelse hjemme og er aldeles fremmed for, hvad man kalder at tænke og føle, ja, mange kunne næppe sanse.

Han fortæller for børnene, men da de ikke er vant til den form, fanger det dem ikke. Forældrene klager over, at børnene går og driver på vejen, fordi de ikke har lektier for. Povlsen Dal slutter sit brev:

Jeg savner Dem meget, kære Kold! Jeg har ingen, jeg saadan kan tale med. Jeg føler mig derfor ogsaa saa ene Ingen kan raade mig. Kort sagt, jer er og bliver fremmed og savner alt for at leve. Jeg trænger haardt til levende mennesker. Og jeg ville give meget, ret meget for at være i Nærheden af Dem. Men denne Tilstand er vel ogsaa til mit Gavn. Jeg skulle vel lære at staa ene og med Vorherre være mig selv nok ...

Den sidste bemærkning er et ekko af Kold, som havde fortalt, at det var i kriser, ikke i medgang, han havde lært, hvad han kunne og skulle. Det er vel en erfaring, de fleste har gjort, og det lyder både klogt og livserfarent, men når man er midt i krisen, så er det svært at få øje på klogskaben, for man ved da ikke sine levende råd.

Men Povlsen Dal fik et råd, det bedste han kunne ønske sig, for Kold bad ham om at blive sin medhjælper på den højskole for 14 -17 årige, han havde bygget på Ryslinge Mark. Kolds mulighed for at lønne Povlsen anstændigt var ikke til stede, for skolebyggeriet havde slugt de penge, han havde tjent ved bogbinding i Smyrna og de penge, han havde lånt hos folk med sympati for hans højskoleidé.

Kold kom til at holde skole i egne bygninger tre forskellige steder på Fyn: to år i Ryslinge, ni år i Dalby v. Kerteminde (hvor den store friskole og uddannelsen af friskolelærere til nye friskolekredse spillede en større rolle end højskoleledelen) og otte år i det flotte nybyggede skolekompleks i Dalum ved Odense.

Årsagen eller årsagerne til den megen flytten omkring skal ikke analyseres her, men Kold skulle i hvert fald bruge penge hver gang. Han måtte ud til imødekommende folk og anbefale nyt skolebyggeri, så der blev – bortset fra hans sidste år i Dalum – aldrig noget særligt til ham selv. Povlsen Dal gik derfor troligt for en meget ringe løn i de 12 år, han var Kolds trofaste og flittige medarbejder.

I den samme 12 års periode opnåede han aldrig at få sit eget værelse endsige lejlighed eller hus. Vi siger somme tider, at det er 24-timers job at være højskolelærer. Det mener vi vel ikke så bogstaveligt, men for Kold og Povlsen Dal var det et 24-timers job. De sov begge på sovesal sammen med eleverne – i hver sin ende af sovesalen havde de deres senge stående. Så kunne eleverne følge med i de to læreres samtale om tidens begivenheder og deres vurdering af de mange gæster, der løbende besøgte skolen. Kun ved at falde i søvn kunne eleverne slippe for mere undervisning og påvirkning!

Selv den skrappeste tvindskole kan ikke hamle op med denne skolepraksis, som var en del af Kolds pædagogiske idé. Kold bestemte alt, og tålte ikke kritik eller modsigelse fra hverken elever eller lærere. Så det er et spørgsmål, hvor meget samtale, der egentlig var på hans skole. Han var kun interesseret i at have vakte elever på sin højskole. Kom nogle af dem med en anden baggrund, skosede han dem ubarmhjertigt – ikke mindst elever, der havde været på eller var inspirerede af

Rødding Højskole, blev foreholdt den skoles materialistiske retning; Kold mente, at den var en skole for proprietærsønner.

Gennem alle 12 år var Povlsen Dal det helt nødvendige plus for Kolds skole. Præsten i Ryslinge, Vilh. Birkedal, udtrykker det på den måde, at Povlsen Dal var Kolds ballast i Ryslinge og Kolds "videnskabelige halvdel" i Dalby og Dalum. Hans fagområder var geografi, naturlære, musik – han var en glimrende sanger og en dygtig violinist – dansk, verdenshistorie, og – efter et kursus på Det Monradske Kursus i København – også kemi, fysik og landmåling.

I den megen litteratur om Kold og hans skole, er det karakteristisk, at Povlsen Dal mest optræder i bisætninger omtalt som Kolds medhjælper eller hjælpelærer, der tog sig af de mere trivielle skolefag, mens Kold selv tog sig af det egentlige: det åndelige, vækkelsesdelen, bearbejdningen af de unge menneskers sjæleliv.

Den ringe til ligestyldighed grænsende vægt på Povlsen Dals betydning i Kolds skolevirksomhed viser, at respekten for Kolds betydning som livsoplyser og banebryder for friskole og højskole kom til at antage en udpræget næsegrus karakter.

Men Kold kunne ikke have drevet sine skoler uden en lærer, der som Povlsen Dal var fagligt meget dygtig, havde gode pædagogiske evner, så eleverne på en hjertelig måde fik del i de kundskaber, som de også var kommet på højskole for. Det var ikke gået udelukkende med Kolds specielle evner og gemyt.

Det var heller ikke gået uden en lærer, der i så udpræget grad som Povlsen Dal var enig med Kold i grundsynet og nærrede den dybeste respekt og beundring for hans særlige evner. Dertil var han rolig og afbalanceret og lod sig ikke gå på af Kolds egensindighed, bedrevdende sarkasme og lurende måde at holde afstand til andre på.

Povlsen Dal var afholdt af både børn og voksne. I Dalby legede han med børnene, tog dem med ud at sejle, fortalte eventyr, spillede violin og dansede med dem. Han var børnenes legeonkel og hele skolens musikalske inspiration. Eleverne var aldrig bange for ham, hvad de godt kunne være for Kold. De fornemmede, at de hos Kold selv i de mest hjertelige situationer blev iagttaget og vurderet. I Dalum-tiden var Povlsen Dal ofte ude at hjælpe nye friskolekredse til rette. Også i den funktion var han højt værdsat for sin venlighed og beskedne måde at øse af sin viden på. Han gik flere gange i brechen for Kold, når den frie skoles modstandere på Fyn kastede sig over ham i usaglige og stupide avispolemikker.

Povlsen Dal fornemmede, at han skønt gammel i gårde, skulle holde lav profil, da Kold ansatte ungdomsvennen, cand. theol. Jens Lassen Knudsen (valgmenighedspræsten og digteren Jakob Knudsens far), som lærer på sin nye skole i Dalum. Lassen Knudsen havde slet ikke Povlsen Dals ydmyge gemyt og følte sig ret hurtigt så groft trådt på af Kold, at han besluttede at rejse allerede efter et enkelt år. Han var kommet med 10 års lærererfaring fra Rødding Højskole og ville ikke finde sig i at blive behandlet som en tjenestekarl. (Højskolens Ungdomstid i Breve I – II)

Kold var endda særdeles godt tjent med Povlsen Dal som lærer og støtte, og det ville have været naturligt, om han på et tidspunkt var blevet Kolds efterfølger i Dalum. Når det ikke blev sådan, så kan det hænge sammen med, at han havde nået en alder – 37 år – da han gerne ville have ansvar for sin egen højskole. Men hovedårsagen var en helt anden, nemlig Kolds søster, Marie Kold.

Da Kold endnu var ugift, var søsteren køkkenchef, højskolemor og Kolds eneste fortrolige. Hvordan det end var gået til for den sindige og tilbageholdende Povlsen Dal, så havde hans og Mariens bekendtskab og samarbejde langsomt udviklet sig sådan, at de meddelte Kold, at de tænkte på at gifte sig.

Men han blev meget opbragt over dette anslag mod sin skole, for som han sagde: "Marie er gift med min højskole!" I stedet for at stjæle en hest fra stalden og flygte med Marie ud i natten, så fandt Povlsen Dal sig i Kolds afvisning, idet han lod Marie fortsætte med at være gift med Kolds højskole. Hun giftede sig alligevel to år senere i 1865 med en friskolelærer, der tidligere havde været elev på skolen. Så kunne det lige så godt været blevet Povlsen Dal, men på grund af Kolds ulyksalige tilbøjelighed til at sætte sig eftertrykkeligt på sine medarbejdere, så gik det altså sådan.

Povlsen Dal kunne godt for en gangs skyld være trådt i karakter og sagt fra overfor den åbenbare urimelighed, hvormed Kold behandlede både sin egen søster og den mand, som havde hovedæren for, at Kolds skoleprojekter var blevet ført ud i livet. Det kunne Kold ikke være bekendt, han burde skamme sig.

Det sagde Povlsen Dal ikke, men han reagerede ved at sige sin stilling op. Kold-litteraturen siger, at de to krigskammerater skiltes som venner. Det er nok en overdrivelse, for Kold vidste nok i virkeligheden ikke, hvad venskab er.

Jens Lassen Knudsen havde hurtigt opdaget, at Kold var blevet en anden end den karismatiske huslærer, han kendte fra sine unge dage i Forballum v. Ribe. I et brev til folketingsmand Sophus Høgsbro, Knudsens tidligere arbejdsgiver på Rødding Højskole, giver Knudsen denne kommentar til Povlsen Dals opsigelse: "Det glæder mig for Poulsens skyld, at han drages til en selvstændig Virksomhed; Kolds Kraft var ham overmægtig og truede med at gøre ham til en Skygge..." (Højskolens Ungdomstid i breve 2, s. 235).

Povlsen Dal ytrede aldrig et ondt ord om sin læremester. På trods af ydmygelsen var han til sin sidste dag Kold taknemmelig for at have lært, at skole holdes – ikke for kundskabernes skyld, men for livets skyld.

Men hans selvrespekt kunne ikke holde til mere, og da han rejste fra Dalum, rejste han fra et nederlag. Han måtte igen sande lærdommen fra Kold, at det er i krise, at et menneske finder ud af, hvad det skal. For første gang i sit voksne liv står Povlsen Dal som et frit og uafhængigt menneske, og han vælger at rejse til Mors.

I Kirsten Kleins fotobog *Øen bag havet* skriver forfatteren Knud Sørensen således om Povlsen Dals komme til Mors:

... At det blev Mors er egentlig så forståeligt. Povlsen Dal var nordvesttjyde, og det at søge "hjem" for at få hold på sig selv og få en ny start er ikke en usædvanlig reaktion hos den, der har været ude for et personligt nederlag. Og når "hjem" blev Mors, er forklaringen, at også her var dén grundtvigske kulturrevolution i gang, som Kolds og hans virke på Fyn havde været en del af. Forsamlingsbevægelsen, som netop Kold havde sat i gang, da han i 1837 var huslærer i Solbjerg, var levende og i god vækst, de første friskoler var netop oprettet, og en del Morsingboer, som havde

været ”hos Kold på Fyn”, kendte Povlsen Dal i forvejen. Med nogle af dem havde han engang drøftet, om der skulle være grundlag for en højskole på Mors. – s. 45.

Det var der grundlag for og meget mere end det, viste det sig. Han syntes allerede, han kendte lokaliteter og personer, for Kold havde fortalt ham om sin tid på Mors, og gennem de Morsingboer, han havde lært at kende på Kolds højskole, kom han med det samme i kontakt med friskolekredsen i Øster Jølby.

Friskolelæreren dér havde friet til en gårdmandsdatter og fået det svar af pigens far, at ville han have pigen, så måtte han tage gården med, for hans datter skulle ikke giftes under sin stand. Friskolelæreren blev gift med pigen og fik det halve kongerige med, mens Povlsen Dal overtog friskolen. Det var i 1863.

Ludfattig var han kommet til Mors. Læreraflønningen de 12 år hos Kold havde været efter nærmest tvindiske principper, og det kastede heller ikke kapital af sig at være friskolelærer i Øster Jølby. Som så mange friskolelærere opretholdt han livet ved at spise på omgang i friskolekredsen, men det generede ikke den stilfærdige og nøjsomme Povlsen Dal.

Men midt i friskolearbejdet var han dog mest optaget af højskoleplaner. Allerede inden han kom til Mors, vidste han, at der var tanker om at oprette en højere bondeskole på øen. Planerne var ikke blevet til noget, men der var stadig en kreds, der arbejdede på sagen. Povlsen Dal fortalte roligt og klart om sit mål med en højskole og om praktiske forhold vedrørende økonomi og drift. Fra sine 12 år som højskole- og friskolelærer havde han erfaringen fra Kolds skoleprojekter, kredsen havde tillid til, at han vidste hvad han snakkede om, og meget hurtigt fik han samlet kapital nok til at købe en gård ved landevejen nordpå mod Bjergby – vejen, der i dag hedder Povlsen Dals Vej.

Galtrup Højskole åbnede til november 1864 med 10 elever, som fik undervisning i storstuen omkring et bord med løse bænke. Om formiddagen underviste en medlærer friskolebørnene i spisestuen, hvor højskoleeleverne og Povlsen Dal spiste, når friskolebørnene var gået hjem.

Eleverne og Povlsen sov i fårestien, hvor der var stillet bræddesenge op, men da der i løbet af vinteren kom 3 elever mere, rykkede Povlsen ud i vognporten, hvor han lå med sit kraftige fiskerskæg som et indbygget halstørklæde, der skærmede mod sneen, der føg ind gennem sprækkerne i porten. Man kommer uvægerligt til at tænke på præsten Emanuel Hansted i Henrik Pontoppidans roman om vækkelsestiden, *Det forjættede Land*.

Mathilde Bøggild, der året før var kommet som husjomfru og hjemmelærerinde til gården Frederiksminde i Tøving, hvor mange af de forberedende højskolemøder var blevet holdt, gøs ved underretningen om det primitive liv på Galtrup Højskole. Men hun kom til at bo der alligevel, for i 1865 blev hun gift med Povlsen Dal.

Han havde i begyndelsen haft sin søster til at føre højskolens husholdning, men i løbet af det første år friede han til Mathilde Bøggild, som han havde mødt på Frederiksminde. Og man må sige, at modsætninger mødtes i de to: hun var 20, han var 39, de var af forskellig baggrund socialt og kulturelt, og ikke mindst af meget forskelligt gemyt.

Hun var præstedatter fra Hersom nord for Viborg - en livlig, impulsiv, varm og måske lidt sværmerisk sjæl. Hun havde været både frastødt og tiltrukket af det simple højskoleliv. Det var som så hun dér

livet udfolde sig naturligt og ukunstlet, som hun havde læst om det i romantiske fortællinger derhjemme.

Fernando Lindenberg, tidligere elev på Galtrup Højskole og nær ven af familien Povlsen Dal, skriver i en levnedskildring om det umage par:

Modsætningerne tiltrak hinanden. Vel var de fælles om Udsynet, om den Opgave, som Højskolen skulde arbejde paa at løse. Men i øvrigt: hvor forskellige! – Paa den ene Side en ikke længere ung Mand, der personliggjorde Jævnhed i al sin Færd, maaske noget for jævn, en Personlighed ukendt med alle stormende Følelser. Paa den anden Side en ung Kvinde med en vældig Energi, opfyldt af uklare Længsler og Drømme, med Følelser bevægelige som det bølgende Hav, en Pige udgaaet fra et Hjem i de dannede Klasser, higende fremad mod en Verden i Skønhed. – Hun droges til Povlsen og stødtes tilbage paa samme Tid ... Men da Povlsen bad om hendes Haand, var det hende umuligt at sige nej ...

Og senere skriver Lindenberg:

... Men de har ogsaa kendt til dette: ikke at kunne raabe hinanden op. Den, der under dette har savnet mest, har været hans Hustru. Thi det, som hun efter sin Natur trængte til: en Kærlighed, der ogsaa fik Udtryk i stærke Følelser, det kunne Povlsen ikke give. Men hvad han under sine Kampe trængte til: Energien, det havde hun i rigt Maal sat ind i deres fælles Liv (Højskolebladet, år 1900).

Siden foråret var der blevet bygget på en egentlig højskolebygning. Den skulle stå færdig til november 1865, men en del manglede endnu, da ægteparret Povlsen Dal flyttede ind i deres nye lejlighed. Det siger meget om Povlsens næsten demonstrative jævnhed, at han bad Mathilde fjerne de tøjservietter, hun havde pyntet bordet med til det første måltid i deres nye hjem, og så kunne hun forresten godt lægge det nymodens stivede bomuldsforklæde væk og gå med et uldent, som bondekoner gjorde. Heller ikke på det punkt var han uenig med Kold.

Men de tog fat med stor energi og sikre på den sag, de tjente. I stort tal søgte eleverne skolen, og i stort tal kom egnens folk til onsdagsforedrag lige før middag, ofte ud fra Grundtvigs *Haandbog i Verdenshistorie*, som også var Kolds grundbog. Tilhørerne blev af Povlsen gæstfrit indbudt til at spise med i forlængelse af foredraget, så Mathilde vidste aldrig, hvor mange munde, der skulle mættes. Peter Larsen Skræppenborg (Dons) kom jævnligt på uanmeldt besøg, og så gik der bud ud, og hundredvis kom for at høre ham samme aften. Povlsen Dal vandrede rundt på Mors og talte for sin skole. Han kaldte sammen til protestmøder mod den reaktionære 1866-grundlov, han sluttede sig til Christen Bergs radikale side af venstrebevægelsen, han deltog i det første store møde på Mors, der behandlede arbejdernes vilkår, han blev et ledende medlem af skyttebevægelsen, der byggede på håbet om revanche efter tabet af Sønderjylland i 1864. Hvor stærkt det ønske var ses af, at Povlsen Dal ivrigt tilsluttede sig et (aldeles tåbeligt) forslag om, at Danmark skulle gå ind i krigen på fransk side i Den fransk-tyske Krig 1870 – 71.

Kort sagt: Povlsen Dal blev hurtigt involveret i alle sider af den kulturrevolution, som på væsentlige områder førte forandringer med sig og satte spørgsmål ved alt det vedtagne. Vi har mange stikord til det: folkestyret vågner, almuen bliver til et folk, den store højskoletid, den kirkelige vækkelse, hvad udad tabes skal indad vindes, andelsbevægelse, det moderne gennembrud i litteraturen, vandringer fra land til by, Københavns volde falder osv.

Alt skete på én gang, da man fandt ud af, at folkestyre ikke blot var et ord til brug i skåltaler. Det var ikke først og fremmest et ord, men en indstilling til livet, som kom til at præge det hjerteligste i nærheden: hjem, skole, kirke, mejeri, avis, bank – eller hvor ens hjerte nu var.

Og det gik hurtigt, hurtigt og ukontrolleret. Derfor satte magten hælene i og gennemførte Grundloven af 1866, et reaktionært tilbageskridt, som tydeligt sagde: "Nej, så meget folkestyre var alligevel ikke meningen!"

Men kulturrevolutionen var i gang, og det var som led i den, man drøftede frihed i Folkekirken eller endnu vildere: frihed uden for Folkekirken. Gennemførelsen af valgmenighedsloven i 1868 var fra regeringens side en ren afværgelovgivning for, at ikke noget endnu mere ukontrollabelt skulle ske, og det var klogt set af regeringen, for ellers var låget nok røget af trykkogeren.

Det politiske klima på Christiansborg og ud over landet var en rasende kamp mellem to positioner: hvor hurtigt skal folkestyret udfoldes, og hvor vidt skal det gå i modsætning til positionen; hvor længe kan man bremse eller forsinke det, som alligevel er umuligt at bremse? Estrups provisorier var et desperat forsøg på at fastholde et system og en magt, som manglede folkelig opbakning, og kong Chr. IX lignede mere og mere en konge, der ikke for alvor havde opdaget, at enevælden var afskaffet.

At det så går langsomt for magtapparatet at omstille sig er en anden sag. Også de, der opfattede sig som "de dannede, de begavede og de besiddende" havde meget vanskeligt ved at omstille sig fra den åndsenevælde, der brød ud i forargelse, da den første bonde satte sig på en ministertaburet. Georg Brandes lavede gennembrud på sin måde i København, Povlsen Dal på en helt anden måde langt derfra både i kilometer, levemåde og livssyn. Han var med i så meget, at man må undre sig over, at han kunne overkomme det. Han var tilmed den samlende skikkelse, da beslutningen om at danne valgmenighed og bygge kirke blev taget i 1869.

Han var den drivende kraft i alt det forberedende arbejde. Så da menigheden formelt skulle vælge formand, faldt valget naturligt på ham, der reelt havde været formand hele tiden. Ikke fordi han trængte sig på, for så skulle han have gjort vold på sin natur, men fordi hans egnethed til opgaven var åbenbar for alle. For at gøre målet fuldt, blev han også menighedens kirkesanger, musikalsk og salmekyndig som han var.

Den evige toer hos Kold havde nu været syv år på Mors og var avanceret til etter. Han var blevet vel modtaget og var blevet betroet opgave efter opgave, som alle knyttede sig smukt til det grundlag, han holdt højskole på. I 12 år – lige så længe som han havde været hos Kold, beklædte han posten som formand for Valgmenigheden på Mors. Men så led han sit andet nederlag.

Da Rasmus Lund i januar 1883 fik frataget anerkendelsen som valgmenighedspræst, var det en dramatisk kulmination på flere års uoverensstemmelser med biskop og kultusministerium. Lund havde på en række punkter brudt gældende regler: taget konfirmanderne til alters på

konfirmationsdagen og ikke på den følgende søndag, som reglen var. Han havde gjort det frivilligt at deltage i skriftemålet forud for altergange. Han havde, og det var det alvorligste, i tre tilfælde taget ukonfirmerede børn til alters, og han havde vedholdende ytret kritik af de kirkeskikke, der kunne forplumre dåbens og nadverens suveræne forkyndelse af syndernes forladelse.

Ansgarkirkens alter

Den langtrukne brevveksling med biskop Lind i Aalborg blev fra Lunds side mere og mere provokerende. Således nævner han i flere tilfælde, at om det så skal koste ham anerkendelsen som valgmenighedspræst, så agter han alligevel at tage børn til alters, hvis forældrene beder ham om det, så kan myndighederne jo se, om de alligevel vil fratage ham anerkendelsen.

Det var en klar provokation, som lå lige til højrebenet. Eftertiden har ikke kunnet se problemerne som andet end småtterier, og på eftertidens præmisser har Rasmus Lunds afsked været brugt til at udstille et småligt, fodslæbende og paragrafridende embedsværk. Rasmus Lund fik martyrstatus, biskop og ministerium blev tildelt skurkerollen. Det er der nok nogen sandhed i, men ikke den fulde sandhed, for meget tyder på, at Rasmus Lund spændte buen så hårdt, at den sprang. Han troede ikke, at biskoppen (i øvrigt meget mod sin vilje) ville føle sig tvunget til at tage Rasmus Lund på ordet og anbefale ministeriet at fratage ham anerkendelsen.

Efter det store vennemøde på Askov Højskole i eftersommeren 1881 læste Rasmus Lund og hans støtter det kirkepolitiske klima sådan, at de kirkelige myndigheder blev nødt til at vige og således skridt for skridt imødekomme de gennemgribende frihedskrav, som den store Askovadresse havde forelagt Rigsdagen. Eller – hvad ikke er usandsynligt ud fra de mange aktstykker, der foreligger: Rasmus Lund var kommet dertil, at valgmenighedsordningen var for snæver, fordi den ikke

imødekom den store grundtvigske mærkesag: præstefrihed og ritualfrihed. Han ønskede derfor et brud; han *ville* afskediges som valgmenighedspræst i forventning om, at det ville skabe et sådant røre, at de væsentlige krav i Den store Askovadresse med nødvendighed måtte imødekommes.

Men der havde Rasmus Lund forregnet sig. Der blev nok et vældigt røre ud over landet, protestadresser fyldte flere numre af Højskolebladet, der blev holdt mange iltre taler til fordel for Lund og den oprørske menighed på Mors, men så skete der ikke mere.

Under alt dette viste Povlsen Dals stilling sig at være uklar. Rasmus Lunds brevveksling med biskoppen var – til stor irritation for biskop Lind – meget langsommelig. Men når et svar skulle gives, måtte menighedens bestyrelse først træde sammen og drøfte sagen, måske mødes igen til yderligere drøftelser og sonderinger, inden svar kunne afgå til Aalborg.

Intet tyder på, at Povlsen Dal var uenig i de svar, som Rasmus Lund sendte på bestyrelsens og egne vegne, men om Povlsen Dal altid har kendt Lunds stadigt mere udfordrende formuleringer, er mere uklart. Men intet anfægter, at tilliden mellem Lund og bestyrelsen gennem hele forløbet var usvækket.

Da Kirkeministeriets svar af 23. januar 1883 nåede frem, stod der bl.a. at valgmenighedspræst Lund havde gjort sig skyldig i en så bevidst overtrædelse af Folkekirkens forskrifter, at hans anerkendelse som valgmenighedspræst: ”maa tilbagetages, saaledes, at som følge deraf bemældte Menighed som saadan ikke længere erkjendes som særligt led af Folkekirken”. Derefter fulgte en opregning af alle de restriktioner vedrørende dåb, konfirmation, bryllup og begravelse, som menigheden nu for fremtiden ville være underlagt. Men det sæt tommelskruer fik den modsatte virkning, idet menigheden meget klart gik ind for at beholde Lund som præst også under de betingelser, der blev stillet den i udsigt.

Da menighedsrådet med Povlsen Dal i spidsen mødtes få dage efter for i et åbent brev at meddele biskop og ministerium sin afgørelse og begrundelsen derfor, skrev Povlsen Dal et brev, hvoraf det fremgår, at Lund kun har handlet i overensstemmelse med menigheden:

Biskoppen maa derfor kunne indse, at vi ved at vælge os en anden Præst ikke alene vilde handle troløst imod Lund, men imod den Sag, vi har arbejdet for: ”Den fri Stilling til Herrens Naademidler, der tilkommer os, kun bunden i Kærlighed ved hans Anordninger.” Menigheden her på Mors har derfor ’enstemmigt besluttet fremdeles at samle sig om Guds Ords Forkyndelse og Herrens Naademidler ved Lunds Betjening, uden derfor at skille sig ud af Folkekirken. Vi kjender ikke nogen Lov, som giver kirkelige Myndigheder Ret til at udstøde dem, der ikke selv melder sig ud, fordi de ved sig venlig forbunden med Folkekirken og er i fuld Overensstemmelse med Menigheden i denne. Og maa Hr. Biskoppen, der paaviser Faren ved at danne et afsondret Parti, der kan ”blive en Sekt, hovmodig, vildfarende, ensidig og fanatisk”, ikke føle sig forpligtet til at støtte os i vore Bestræbelser derfor.”

Som menighedsrådet og Povlsen Dal beskriver sagen, ønsker menigheden ikke at træde ud af Folkekirken, men ønsker at udvide valgmenighedsbegrebet, så valgmenigheder reelt bliver frie menigheder inden for Folkekirken, sådan som Grundtvig allerede i 1854 havde formuleret det i

kravet om, at Folkekirken under den frie forfatning skulle være en ramme om frie menigheder, der "kunne ordne deres egne aandelige Anliggender".

Det har utvivlsomt været Povlsen Dals standpunkt, sådan som han også havde mødt det på vennemødet i Askov, og sådan som det dengang venstreorienterede Danmark med Chresten Berg i spidsen arbejdede for at gennemføre det politisk. Men regering og bispekreds så i de krav den centralt styrede kirkeinstitution smuldre.

Da menighedsrådet havde godkendt ordlyd og indhold af Povlsen Dals brev, enedes man om at sove på sagen for så at skrive brevet under den følgende dag. Da rådet mødtes igen, kastede Povlsen Dal en bombe ind i sagen ved at meddele, at han i modsætning til de øvrige medlemmer af menighedsrådet ikke kunne skrive under på det, han selv havde formuleret og fremlagt dagen før. Han var kommet i tvivl. Var menigheden ikke gået for vidt i sine krav? Hvordan ville stillingen som menighed lukket ude fra Folkekirken blive? Havde hans kone, Mathilde, ikke ret, når hun sagde: "Er vi nu ikke kommet for højt op?" – Stod menigheden ikke i fare for at isolere sig i sekterisk retning? Var menigheden endt som brikker i et politisk spil?

Hans standpunkt var et chok for menigheden. Han havde jo ikke ytret betænkelighed før. Hvorfor først nu, da frimenigheden var en realitet, og der ikke umiddelbart var nogen vej tilbage? Povlsen Dal kunne ikke svare fyldestgørende. Det var som om hans velkendte sindige sikkerhed var væk. Der var tilsyneladende sket det for ham, at han havde været med til noget, hvor det ene ord havde taget det andet, og så fangede bordet pludselig, og så var det for sent at sige fra. Man lader sig føre af stemningen, af de andres forventning, indtil det går op for én, at skal man fortsat kunne genkende sig selv, så er man nødt til at sige fra, hvor pinagtigt det end er.

Sådan var det gået for Povlsen Dal. Hvor meget vækkelsesprædikanten, den kirkeligt og politisk reaktionære pastor Henriksen i Vejby v. Vrå betød for Povlsen Dal beslutning, er uigennemskueligt. Han havde sin gang over det meste af Nordjylland og kom også på Galtrup Højskole. Henriksen havde – uden nogen sammenligning i øvrigt – den samme evne som Kold til at tale så indtrængende, at man skulle anstrenge sig for ikke at blive revet med. Som friskolelærer og medlem af menighedsrådet Anders Dissing bemærkede: "Jeg havde en følelse af, at jeg måtte passe på ikke at blive ført på vilde veje".

Da Povlsen Dal over for Henriksen havde hævdet, at menighedens og Rasmus Lunds frihedskrav havde banet sig vej med åndelig nødvendighed, så svarede Henriksen kun tre ord: "Det er løgn!" Og måske var det løgn, måske dækkede de smukke ord og fine motiver over mere jordnære motiver: selvforgudelse, iver efter at udrette noget, der blev bemærket. Sådan fór måske'erne gennem Povlsen Dals hoved, da han forlod den menighed, han selv havde været med til at stifte og været en drivende kraft i. Men alligevel i skyggen af Rasmus Lund. Måske hans forhold til Lund havde været præget af ufrihed lige som forholdet til Kold, så han var nødt til igen at rive sig løs, om han så skulle lide nederlag derved.

Og nederlag fik han at mærke. Den kreds, der hidtil havde været en vennekreds, vendte nu ham og hans skole ryggen. Til højskolens sommerhold 1883 meldte der sig kun to elever, den følgende vinter kun ni. I foråret 1885 kunne Povlsen Dal ikke længere klare sine forpligtelser og måtte afhænde skolen med tab. Han og Mathilde prøvede at klare sig igennem som gårdmandsfolk på

højskolegården, men gælden fra højskolen betød, at de kuldsejlede økonomisk og måtte forlade gården.

Én af de få venner, de havde tilbage, tidl. lærer på højskolen, Søren Olesen, samlede 970 kroner og 15 ører ind med henblik på deres videre overlevelse, og familien rejste i efteråret 1885 til Amerika på enkeltbilletter. Povlsen Dal var 60 år, Mathilde Povlsen 41. De slog sig ned i Omaha på Nebraskas prærie, hvor de købte et lille hus uden jord og tre-fire køer, som blev tøjret på grøftekanterne, og hvis mælk blev solgt i omegnen. Sønnerne arbejdede på fabrik og ved landbruget og afleverede hver uge det meste af deres løn til Povlsen Dal.

I løbet af syv år havde familien ved hårdt arbejde tjent så meget, at de kunne rejse hjem igen, betale den gamle gæld, tilbagebetale pengene til amerikarejsten og erlægge udbetalingen på en gård i Jørsby på Nordmors. Ved hjemkomsten til Nykøbing i efteråret 1892 holdt gamle venner og tidligere elever en middag for Povlsen Dal og hans familie. Nederlaget var blevet vendt – ikke til triumf, men i hvert fald vendt så meget, at det ikke blev Vestjylland eller Fyn, men Mors, han vendte tilbage til. Egnen, hvor han havde haft sine største triumfer og lidt sit største nederlag.

Han levede sine sidste syv år på gården i Jørsby. Den stramme økonomi støttede han med en ydmyg indtægt som kirkesanger i den nærliggende Jørsby Kirke og først fra 1895 (!) med en lille statsunderstøttelse, som blev bevilget med henvisning til hans virke på Galtrup Højskole.

8. august 1899 blev Povlsen Dal begravet fra Jørsby Kirke. Tusindvis af mennesker fulgte hans kiste fra Jørsby til Galtrup, ned forbi den højskole, han havde grundlagt og videre til Ansgarskirken, som han havde været med til at bygge. Efter en mindesammenkomst i kirken blev han begravet øst for kirkens kor. Der står hans gravsten, en brudt træstamme – et minde om hans fortjenester og en påmindelse om en tak, der kom for sent.

Program for årsmødet

Lørdag d. 20. maj og søndag d. 21. Maj 2017

Foreningen af grundtvigske valg- og frimenigheder

Nysgerrighed – poetisk dannelse – Luthers salmer

Lørdag den 20. maj

- 14.00** Ankomst til Galtrup Musik og Idræts efterskole, indkvartering
- 15.00** Kaffe og kage i spisesalen
- 15.30** Foredrag: "Jeg tror, der lever et barn dybt inde" - om nysgerrighedens poetiske dannelseskraft, ved kommende forstander for Testrup Højskole, Simon Axø
- 18.00** Festmiddag på Galtrup Efterskole med nogle af vores landsdels forrygende råvarer
- 21.00** Koncert i Ansgarkirken med Den Danske Salmeduo, der vil præsentere os for deres meget roste cd med salmer af Luther
- 22.30** Aftenhygge på efterskolen

Søndag den 21. maj

- 07.30** Morgenmad og aflevering af værelsesnøgler
- 09.00** Gudstjeneste i Ansgarkirken med efterfølgende kirkekaffe (ståkaffe) udenfor kirken
- 10.30** Generalforsamling på Galtrup Musik og Idræts efterskole. Dagsorden ifølge vedtægterne for Foreningen af Grundtvigske Valg- og Frimenigheder
- 13.00** Frokost på Højskolen
- 14.00** Tak for denne gang og dog
- 14.05** Få en tur til tre af Mors pragtfulde seværdigheder med medlemmer af Morsø Frimenighed som guider. Turen foregår i egen bil og har en varighed af maksimalt halvanden time.

Jeg tror, der lever et barn dybt inde

Simon Axø, Cand.mag. i idéhistorie og samfundsfag fra Aarhus og Københavns Universiteter. Lærer på Testrup siden 2007. Fra 1. august ny forstander på højskolen efter Jørgen Carlsen.

Om foredraget: Et vigtigt motiv i Halfdan Rasmussens litterære praksis er den poetiske indkredsning af nysgerrigheden som fænomen og berigende eksistensvilkår. Nysgerrigheden kan ikke skabes eller bemestres, men kan forstås som den positivt stemte udforskning af betingelserne for vores fælles liv. Når nysgerrigheden driver os mod en forståelse af noget, er vi i bevægelse på en forunderlig uselvsk måde. Vi går spørgende til værks. Det er både poetisk og dannende.

"Salmer til folket"- en Luther-koncert

Den Danske Salmeduo, der siden 1996 har spillet mere end 350 koncerter overalt i landets kirker og små og store koncertsale, består af **Christian Vuust** på saxofon og klarinet og **Hans Esbjerg** på klaver.

Den anmelderroste duo har i anledning af reformationsåret lavet en række instrumentale nyfortolkninger af Luthers salmemelodier. **Om koncerten** siger Vuust/Esbjerg: Vi har med indspilningen af Luthers salmer ønsket at markere, at reformationen også bidrog til at give salmesangen i gudstjenesten tilbage til menigheden, hvilket har haft stor betydning også for den folkelige fællessang i de nordiske lande.

Tilmelding

Tilmeldingsfristen er **mandag den 10. april** og sker samtidigt med indbetaling af beløb via netbank til Morsø Frimenigheds konto i Jyske Bank: Reg.nr. 9100 Kontonr.: 4502415668.

Indbetaling og tilmelding er pr. person med mindre I er to, som vil overnatte på samme værelse, så tilmelder I jer og betaler sammen. For børn skriv alder i () efter navnet.

Når du opretter betalingen, skal du klikke på "Yderligere oplysninger om betalingen." Ordvalget kan være lidt forskelligt fra bank til bank. Det giver dig mulighed for at oplyse: 1. linje: Overnatning + forplejning eller kun forplejning 2. linje: Hvis du overnatter, hvem du ønsker at dele værelse med 3. linje: Hvilken menighed du kommer fra 4. felt: Navn (alder for evt. børn), adresse, tlf.nr. og e-mail
Hvis der er gebyrer, husk da at afkrydse "afsender betaler."

Pris for årsmødet

Uden overnatning: Overnatter du hjemme er prisen for årsmødet **500 kr.** Beløbet dækker **alle måltider** (ikke drikkevarer til festmiddag lørdag og frokost søndag), **foredrag og koncert**. For børn til og med 15 år er prisen 200 kr., mens børn 0-6 år er gratis.

Med overnatning: I kan overnatte i dobbeltværelse på Galtrup Efterskole. Ønsker du at bestemme, hvem du deler værelse med, fortæller du os det ved at lave indbetalingen sammen med den pågældende. Indkvarteringen sker i øvrigt sammen med person af samme køn, og efterskolens ledige værelser fyldes efter først til mølle princippet. Derefter finder vi overnatning privat hos medlemmer af Morsø Frimenighed. Pris for årsmødet inklusiv indkvartering er **750 kr.** Børn til og med 15 år koster 450 kr.

Generalforsamling 2017 – d.21. maj

Foreningen af grundtvigske Valg- og Frimenigheder.

Foreløbig dagsorden:

(Der kan komme ændringer /tilføjelser til dagsordenen. Endelig dagsorden udsendes pr. mail til formænd og præster inden mødet)

1. Valg af dirigent og stemmetællere
2. Formandens beretning
3. Regnskab for 2015 (se årsskriftet s. 22)
herunder fastsættelse af kontingent for 2016
4. Forslag til vedtagelse
Andenbehandling af vedtægtsændringer vedtaget ved sidste årsmøde. Se mere på www.friegrundtvigske.dk
5. Valg til bestyrelse.
På valg er:
Ina Balle Aagaard, Sønder Nærå Valgmenighed – villig til genvalg
Laura Lundager Jensen, Osted Valgmenighed – villig til genvalg
Anne Grete Pilgaard, Odense Valgmenighed – villig til genvalg
6. Valg af suppleanter.
Suppleanter vælges for ét år, en for hver landsdel.
Sjælland: Lisbeth Andreasen, Ubberup Valgmenighed
– villig til genvalg
Fyn: Finn Houman Nielsen, Ryslinge Frimenighed
– modtager ikke genvalg
Jylland: Morten Kvist, Herning og Gjellerup Valgmenigheder
– villig til genvalg
7. Valg af revisor og revisorsuppleant
8. Orlovskassen
 - a) Beretning
 - b) Regnskab for 2015 (se årsskriftet s. 23)
 - c) Fastsættelse af kontingent for 2016
 - d) Valg af revisor og revisorsuppleant
9. Evt.

Punkter som ønskes optaget på dagsordenen skal sendes til formand Laura Lundager Jensen senest d.1. maj 2017

Nyt fra året

Af formand Laura Lundager Jensen

2016 blev et år, der skulle kendetegnes af indskrænkninger på forskelligvis indenfor de frie kredse. Over sommeren blev der sendt lovforslag til høring rettet mod både skole- folkeoplysnings- og kirkeområdet. Vi valgte i foreningen at udfærdige 2 høringssvar for at påpege, at en lovgivning, der overordnet sætter rammer for tro og religiøs praksis tydeligvis rammer ind i den danske tradition for trosfrihed og trospraksis, vi i de grundtvigske frie kredse har dannet menigheder på de sidste 150 år. Baggrunden for lovforslagene er kendt, og det ikke uden grund, man har kaldt lovforslagene for "Imanpakken". Men uanset baggrunden er der ikke tvivl om, at de frie kredse har fået indskrænket deres frihed, bl.a. med krav om obligatorisk kursus i dansk familieret, frihed og folkestyre og skærpede regler i forhold til decorum. Høringssvarene kan læses på foreningens hjemmeside. Frimenighedspræst Henrik Jensen fra Aagaard Frimenighed deltog desuden som foreningens repræsentant til et af høringssmøderne. Man kan diskutere, om det er bestyrelsens opgave at indgive høringssvar på foreningens vegne, men da vi vurderede, at de fremsatte lovforslag direkte påvirkede vores vilkår som frie menigheder, valgte vi at reagere.

Det var med nogen ærgrelse, men på grund af manglende tilmeldinger, vi valgte at aflyse den arrangerede højskoledag i november med temaet "Det grundtvigske storfælleskab". En overvejelse kunne være om en sådan drøftelse evt. skulle placeres i forbindelse med et årsmøde i stedet. Temaet er aktuelt nok, ikke mindst i dag, hvor vi som frie menigheder er sat under pres, og da vi samtidig som menigheder er så forskellige, som vi er, er det ikke mindre væsentligt at få drøftet, hvad det er, vi i vores forskellighed er fælles om at samles om.

Bestyrelsen har i årets løb fortsat arbejdet med, hvordan vi kan skabe de bedste vilkår for inddrivelse af menighedernes medlemsbidrag. I forhold til SKAT kan vi ikke forvente ændrede muligheder før persondataforordningen er implementeret i 2018. Vi valgte først på året at lave en rundspørge til alle menigheder om brugen af Skats autorisationsordning og beregningen af medlemsbidrag.

Et generelt billede er, at en meget stor del af foreningens menigheder har valgt at benytte den mulighed, SKAT har givet til at beregne bidrag på baggrund af den skattepligtige indkomst.

Vi har desuden påbegyndt en revision af foreningens hjemmeside, bl.a. med en diskussion af, hvad hjemmesiden i det hele taget skal tilbyde. Skal der ligge love, vejledninger m.m., eller skal hjemmesiden indskrænkes til de mest nødvendige oplysninger om adresser på foreningens medlemsmenigheder. foreløbig gennemgås alle hjemmesidens tekster, men vi opfordrer til et besøg på hjemmesiden og tager gerne i mod råd og idéer.

Foreningens økonomi løber rundt, men på grund af faldende medlemstal, ser vi det nødvendigt forslå at hæve kontingentet med 1 kr. pr. medlem. Der er ikke sket stigninger siden 2012.

Foreningen

Regnskab for 2016

Driftsregnskab	2016	2015
<u>Indtægter</u>		
kontingent	103523	103870
Renter	91	118
møder, kursus	0	0
diverse	0	0
<u>indtægter ialt</u>	103614	103988
<u>Udgifter</u>		
Bestyrelsesudgifter	20118	19489
Eksterne møder	4513	3061
Konvent, debatmøde, konference	6900	0
Årsmøde	22262	18000
Årsskrift	16299	16198
Hjemmeside	16561	16142
Kontingent Isobro	14800	14800
Kontorudgifter	265	175
gaver	900	320
<u>Udgifter i alt</u>	102618	88184
årets resultat	996	15804
Balance	103614	103988
Status		
<u>Aktiver</u>		
Nordea	289264	288267
<u>Aktiver i alt</u>	289264	
<u>Passiver</u>		
skyldige poster	0	
Egenkapital		
Egenkapital 01.01.2016	288267	272464
Årets driftsresultat	996	15804
Afrunding	1	
Egenkapital 31.12.2016	289263	288267
<u>Passiver i alt</u>	289264	

Regnskabet er revideret uden bemærkninger.

Dato: 9.2.2017

Pia Vium Strandridder, kasserer

Anders Lundsgaard, revisor

Regnskab for orlovskassen 2016

Driftsregnskab	2016	2015
<u>Indtægter</u>		
kontingenter	40809	42285
Renter	109	152
øvrige indtægter	0	0
<u>indtægter ialt</u>	40918	42437
<u>Udgifter</u>		
refusioner	8369	0
kontorudgifter	0	15
andre udgifter	0	0
<u>Udgifter i alt</u>	8369	15
årets resultat	32549	42422
balance	40918	42437
Status		
<u>Aktiver</u>		
Nordea	276083	243.534
tilgodehavende kontingent	0	0
<u>Aktiver i alt</u>	276083	243.534
<u>Passiver</u>		
skyldige poster	0	0
Egenkapital		
egenkapital 01.01.2016	243534	201.111
Årets driftsresultat	32549	42422
egenkapital 31.12.2015	276083	243.534
<u>Passiver i alt</u>	276083	243.534

Dato: 9.2.2017
 Pia Vium Strandridder, kasserer

Anders Lundsgaard, revisor

Dannelse og livsoplysning – er der brug for et religiøst perspektiv på skolens formål?

Af Kirsten M. Andersen, seminarielektor og formand for grundtvigsk forum

Et religiøst perspektiv har efter min opfattelse hjemme i talen om dannelse og livsoplysning. Gennem de seneste år har lokale repræsentanter fra skole, folkekirke, forældre og kulturliv genoptaget samtalen om skolen. På det nationale plan har sådan en offentlig samtale om skolen med involvering af kirken sammen med andre aktører, på mange måder ligget stille, efter skoleloven i 1975 skrev forkyndelsen ud af skolens formål. Men både reformen af folkeskolen og den ny læreruddannelse, som begge blev vedtaget af brede flertal i Folketinget fra 2012-14, fik forskellige aktører, foreninger og institutioner til at gå sammen og på ny diskutere skolens formål. I kølvandet på vedtagelsen af skolereformen er der brug for at sætte skolens dannelsesopgave på dagsordenen, så den ikke bliver tilsidesat for et snævert fokus på læringsudbytte og optimering af nogle formelle kompetencer.

Det skyldes, at vedtagelsen og gennemførelsen af skolereformen gjorde dannelsesbegrebet omstridt. Claus Holm, leder på Danmarks Pædagogiske Universitet har talt for at give skolen et helt nyt formål. Skolen skal koncentrere sig om at sætte eleverne i stand til at klare et omskifteligt arbejdsliv med behov for livslang læring, og i mindre grad forberede eleverne på et samfund med åndsfrihed, ligeværd og demokrati. Peter Kemp har skarpt advaret imod, at skolereformen baner vej for en afskaffelse af dannelsen i skolen og erstattede den med en forarmet form for halvdannelse.

I maj 2013 inviterede biskopperne til et møde på Nyborg Strand med en række politikere, forskere, lærere og forældrerepræsentanter. Samarbejde og samtale mellem kirke, kommunens repræsentanter, skole og forældrebestyrelser har siden fundet sted lokalt rundt om i landet. Det man kan mødes om er, at skolen som forudsætning for at kunne løse sin opgave, altid må medtænke et pædagogisk, historisk og socialt reflekteret syn på mennesket, og forholde sig til fællesskab, samfund og verden. De bredt anlagte debatarrangementer om skolen viser, at flere parter i samfundet har en legitim ret til at have forventninger og meninger om skolen. Senest har Aabenraa kommune i samarbejde Aabenraa provsti med kommunes skoler taget hul på en bred samtale under overskriften "Den gode skole".

Jeg glæder mig over disse nye samtaler, der involverer lokalsamfund og flere perspektiver på, hvad en god skole er. Men i denne sammenhæng, vil jeg ikke sige mere om det pædagogiske og de verserende diskussioner om skolereformen. Jeg vil prøve at se nærmere på forholdet mellem kirken og dagens skole. De to institutioner, har historisk set været tæt forbundet, men hvad har de aktuelt at deles om? Længe var forholdet mellem kirken og skolen temmelig entydigt udlagt i en frigørelsesfortælling. Oftest ud fra devisen: I gamle dage var skolen underlagt kirken, og derfor den sorte skole. Den fortælling gav Grundtvig og Kold nogle slagkraftige metaforer, som har holdt sig i

generationer. Enhver kender forskel på den sorte skoles udenadslære, som blev sat i modsætning til skolen for livet.

Troen er ikke en skolesag

Ove Korsgaard har karakteriseret spændet i skolen fra Luther til Grundtvig som et skifte fra tugtemester til skolemester. To karakteristiske betydninger af autoritet, der tegner ændringerne i forståelsen af forholdet mellem individ og samfund. En bevægelse fra et hustandssamfund til et demokrati og et samfund, hvor skolen fik sit eget formål. Troen er ikke en skolesag, som Grundtvig proklamatorisk gjorde gældende. Skolens formål er livsoplysning. Hundrede år senere var det en tilgang, som Løgstrup fornyede ved at uddybe, at skolens formål er tilværelsesoplysning.

I hver sit århundrede formåede både Grundtvig og Løgstrup at distancere sig fra at give skolen et kristent formål, men i samme ombæring, hvad der er bemærkelsesværdigt, at formulere et helhedssyn, og appellere til en sammenhængende forståelse af, hvad et menneskeliv i verden er. Grundtvig skelnede mellem tro og anskuelse. Tro angår spørgsmålet om frelse, dvs. Guds handling i verden. Anskuelsen angår mennesket bestræbelse på at forstå sin omverden. I den sammenhæng er mytternes poetiske fremstilling af verden en kilde, der oplyser menneskelivet i alle dets facetter. Anskuelse kan der holdes skole på. Det er livsoplysning. Til forskel herfra må tro være en fri sag, som staten ikke skal manuducere. Man kan sige, at Grundtvig lige vel argumenterede teologisk og religiøst for, at troen ikke er en skolesag, og samtidig med at han lige ivrigt fremhævede, at den myte-poetiske tolkning af menneskelivet i sin pointering af livsoplysningens er uundværlighed for skolen. Pædagogisk set åbnede det en mulighed for, at skolen kunne medtænke et helhedssyn på menneskelivet som en del af sit eget formål. Spørgsmålet er om kirkens repræsentanter i den brede samfundsmæssige drøftelse om skolens formål fortsat kan bidrage til samtalen om skolens formål med et teologisk og religiøst begrundet helhedssyn på mennesket? Har det noget at betyde, at skole og kirke igen er blevet allierede på ny i spørgsmålet om skolens formål? Kan den brede samtale mellem de forskellige institutioner fremkomme med formuleringer på skolens opgaver, der kan supplere instrumentalisering og renlivede nyttehensyn?

Jeg vil nævne to steder, hvor de historisk teologiske opgør i skolen er virksomme på måder, så det stadig kan vække til debat.

For det første er skellet mellem skolepligt og undervisningspligt. På den ene side knytter vi tanker om undervisningen af den opvoksende generation til skolen som institution, på den anden side har undervisningspligt og ikke skolepligt. Indført i Grundloven 1915, hvilket har betydet at vi ikke har en folkeskole, lovgivet af staten, men ikke en statsskole. Grundtvig selv gik ind for hjemmeundervisning. Her stod han i modsætning til Luther, der i sit brev (1523) til rådsherrerne, hvor han opfordrer dem at oprette kristne skoler bl.a. med den begrundelse, at forældrene ikke opdrager til samfundets bedste. Grundtvigs kritik af statens magt baner vej for et civilsamfund og en skole med en stærk betoning af forældrenes rolle i samarbejdet og i en mulighed for selv at gå sammen og danne: friskoler og privatskoler. Skolepligten blev ikke afskaffet i 1849 ved grundloven,

men først i 1855. Herefter skulle forældrene blot meddele myndighederne, at de selv tog sig af undervisningen. Den første sætning i folkeskolens formålsparagraf lyder: "Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder..."

For det andet fritagelsesparagraffen, der gør det muligt for forældrene at vælge folkeskolen og dog selv tage sig af religionsundervisningen. Den radikale undervisningsminister indførte fritagelsesparagraffen i 1937, og den er siden ofte blevet diskuteret men ikke ophævet.

Det er stadig lige vigtigt, at hævde at tro ikke er en skolesag. Ikke kun fordi religionsundervisningen kræver en overenskomst mellem forældre og skole. Men også fordi det er forudsætningen for, at der også kan indgå et religiøst perspektiv på skolens formål. De øvrige fag: dansk, historie, idræt, hjemkundskab biologi, har ikke en undtagelsesparagraf. Den hviler historisk set på skellet mellem anskuelse og tro. Fritagelsesparagraffen kan anskues fra flere vinkler: På en vis måde kan man sige, at paragraffen implicerer en skelnen mellem nationalitet og kristendom, mellem politik og religion, mellem den partikulære historiske nationalitet og en forståelse af kristendom, som en universel sandhed. – som derfor af samme grund må være en fri sag. Det er stadig en relevant diskussion. En ophævelse af fritagelsesparagraffen kan efter min opfattelse føre til et religionsfag, hvor kristendom til et stykke materialistisk national ideologi, eller til et neutralt fag, hvor der vil være mindre plads til at inddrage mening, tro og eksistentielle spørgsmål.

Skolen for livet

Ifølge K. E. Bugge, der gennem en menneskealder forskede i Grundtvigs skoletanker på Danmarks Lærerhøjskole, brugte Grundtvig i sine tidlige skrifter hyppigt ordet "dannelse", men efterhånden erstattede han det med "oplysning" og "livsoplysning". Bugge skriver: "Når Grundtvig med årene i stigende grad foretrækker ordet "oplysning" i stedet for dannelse, skyldes dette efter al sandsynlighed, at han i ordet "dannelse" fornemmer en rest af et autoritært skolesyn, ifølge hvilket det er lærerens opgave at "danne" eller forme eleverne." (Bugge K. E., 1999, s. 25).

Løgstrup brugte ikke ordet "dannelse" en eneste gang, da han i 1981 holdt sit forelæsning om skolens formål på Danmarks Lærerhøjskole.

Det er ikke uden videre nemt at afgøre, om Løgstrup forbandt noget med ordet "dannelse", eller om han helt tilsigtet indkredsede skolens formål ad anden vej. Noget tyder på at ordet var i miskredit eller ganske enkelt ude af brug, hvis der ellers kan udledes noget af, at "dannelse" end ikke er et opslagsord i Lademanns populære leksikon fra 1971.

Der kan godt nok argumenteres for, at Løgstrup plæderer for en dannelsestanke ved at præcisere, at videre uddannelse og forberedelse til et arbejdsliv er biprodukter af den tilværelsesoplysning, som er skolens egentlige formål. På den anden side er der lige så gode grunde til at antage, at Løgstrup kunne have præciseret dannelsestanken, hvis han havde villet, og at der i valget af bestemmelsen tilværelsesoplysning ligger en hensigt, som kan udledes af hans tænkning i øvrigt.

Måske kan man lige frem sige, at deres indflydelse kom til at tegne en skoletænkning, som ikke belastede skolen med velmenende og abstrakte dannelsesidealer. De understreger med forskellig betoning, at skolen må man kunne samarbejde om, at dens opgave må løftes i sammenhæng med det levede liv og tilværelsen. Grundtvig afklarede sit forhold til skolen i 1830'erne, Løgstrup i 1970'erne. Hver især indgik de i aktuelle skoledebatte og begrundede med en henvisning til livsoplysning og tilværelsesoplysning, at skolen fremdeles har et eget formål, og at lærerne må forventes i samarbejde med forældrene at være er i stand til at varetage dette formål.

I en tid hvor medborgerskab og demokratisk dannelse indføres i lovbestemmelserne for højskole, folkeoplysning og friskoler, er der grund til at spørge til, hvorfor Løgstrup i samme forelæsning understreger, at opdragelse til demokrati på linje med videre uddannelse og arbejdsliv må anses for at være et biprodukt af skolens egentlige formål. Den modsætning mellem dannelse og kompetence, som i nogen grad præger de verserende skolediskussioner indfanger kun i ringe grad den dimension af livsoplysning og tilværelsesoplysning, som præger Grundtvigs og Løgstrups syn på skolen og det den skal oplyse og lære den opvoksende generation.

I synet på skolen som en særegen institution ligger en sekulær præmis, som både Grundtvig og Løgstrup begge forholdt sig til. De spejler hinanden. Grundtvig udfoldede sit skolesyn i en kritisk stillingtagen til den statskirkelig underordning af skolen. Løgstrup forholdt sit skolesyn til et irreligiøst samfund, der stod i den forlegenhed, at den sammenhængende forståelse, som kristendommen tidligere havde levereret, ikke uden videre kunne erstattes. Det gjorde de begge på en bevidst facon. Det vil sige med baggrund i en klar teologisk tænkning af forholdet mellem Gud og verden, og af mennesket i forhold til dem begge.

Den forlegenhed, som spørgsmålet om mangel på en sammenhængende forståelse efterlader, klarer vi ikke med at efterlyse hverken mere sammenhængskraft eller konkurrencekraft. Skolen er ikke en enkel opgave at løse. For at indfri sit formål kræver skolen samarbejde, og at flere institutioner, interessenter og forældre bidrage med perspektiver på oplysning af tilværelsen.

Kommende årsmøder:

2018 Vallekilde Valgmenighed

2019 Sønder Nærå Valgmenighed

GRUNDTVIGSKE VALG- OG FRIMENIGHEDER I DANMARK

Tilsluttet *Foreningen af Grundtvigske Valg- og Frimenigheder*. Man kan se evt. ændringer og opdateringer på hjemmesiden www.friegrundtvigske.dk.

Adresse og personændringer mm. skal meddeles til redaktør af årsskriftet og hjemmesiden Anne Grete Pilgaard på annegretepilgaard@gmail.com

VALGMENIGHEDER

AULUM-VINDING-VIND www.avv-valgmenighed.dk Oprettet 1922 Medlemstal: 468

Formand: Carsten Bjerrum, Fuglsangvej 2, 7500 Holstebro. Tlf. 97430220.

Mail: carstenbjerrum@mail.dk

Forretningsfører: Harald Nielsen, Søndermarken 11, 7490 Aulum. Tlf. 23824053

Mail: hnaulum@fiberpost.dk

Kasserer: Mariane Andersen, Agerfeldvej 10, 7550 Sørvad

Præst (2013): Ronald Risvig, Holstebrovej 9, 7490 Aulum, Tlf.97472413

Mail: ronald-risvig@hotmail.com

BALLE www.balle-valgmenighed.dk Oprettet 1885 Medlemstal: 241

Formand: Else Sandahl Pedersen, Sødovervej 50, 7182 Bredsted. Tlf.75881024/61547124

Mail: Else.sandahl.pedersen@skolekom.dk

Kasserer: Ingvar dt H.Johansen, Steen Blicher vej 115, 7182 Bredsten, Tlf.75882202 /

40152202 Mail: steens-gaard@mail.tele.dk

Præst (2012): Marie Louise Odgaard Møller, Ballevej 41, 7182 Bredsten. Tlf. 75881050/

61704696 Mail: maria.l.o.moeller@gmail.com

BERING www.beringvalgmenighed.dk Oprettet 1876 Medlemstal: 175

Formand: Lars A. Christensen, Grøfthøjparken 157 G, 3 tv., 8260 Viby. Tlf.:60887650

Mail: lars.christensen0611@gmail.com

Kasserer: Else Marie Pedersen, Ustrupvej 18, 8660 Skanderborg. Tlf. 86522972

Mail: kasserer@beringvalgmenighed.dk

Præst (2013): Margrethe Barfoed, Torshøjvænget 15, 8361 Hasselager. Tlf. 86928878

Mail: mbarfoed@gmail.com

BØVLING www.boevlingvalgmenighed.dk Oprettet 1875 Medlemstal: 661

Formand: Joan Flansmose Trelborg, Brogårdvej 36, 7650 Bøvling . Tlf. 97885251

Mail: formand@boevlingvalgmenighed.dk

Kasserer: Else-Marie Pedersen, Fårevej 130, 7650 Bøvlingbjerg. Tlf. 97885492

Mail: kasserer@boevlingvalgmenighed.dk

Præst (2013), Marianne Nørgaard Gyldenkærne, Præstevangen 1, 7650 Bøvlingbjerg.

Tlf. 97885650 Mail: praest@boevlingvalgmenighed.dk

FREDERIKSBORG www.frederiksborgvalgmenighed.dk Oprettet 1909 Medlemstal: 20

Formand: Ida Lykke Bang, Stenvænget 15, Gadevang, 3400 Hillerød. Tlf. 48266512

Mail: bangogbang@mail.dk

Kasserer: Niels Jørgen Heick, Allékredsen 12, 4300 Hillerød. Tlf. 48251646

niboheick@webspeed.dk

Præst: Anne Edmond Pedersen, Bygmestervej 49, 4.tv, 2400 København NV. Tlf. 30299324

Mail: anep@phmetropol.dk

GJELLERUP www.h-g-valgmenighed.dk Oprettet 1904 Medlemstal: 508

Formand: Karen Marie Holm, Søndermarken 6, Hammerum, 7400 Herning.

Tlf. 25145271 Mail: karenmarie@holm.mail.dk

Kasserer: Per Stamp Lambæk, Klokkehøj 54, Gjellerup, 7400 Herning, Tlf. 20235210

Mail: mail@byggefirmaet-lambaek.dk

Forretningsfører: Birgitte Götze, Østergade 57, 7430 Ikast. Tlf.97208712

Mail: birgittegotze@privat.dk

Præst (1998) (*fælles med Herning Valgmenighed*): Morten Kvist, Nørre Alle 21, 7400 Herning. Tlf. 97120652 Mail: hqv@post.tele.dk

HAVREBJERG www.hoeve-havrebjerg.dk Oprettet 1904 Medlemstal: 91

Formand: Henning Ipsen, Lærketofte 12, 4281 Gørlev. Tlf. 56484277

Mail: ipsenhh@gmail.com

Kasserer: Helga Ipsen, Lærketofte 12, 4281 Gørlev. Tlf. 55484277

Præst (2013) (*fælles med Høve Valgmenighed*): Nana Hauge, Sorø Landevej 306, 4261 Dalmose, Tlf.58186542 Mail: haugenana@hotmail.com

HERNING www.h-g-valgmenighed.dk Oprettet 1904 Medlemstal: 518

Formand: Laura Jepsen, Webersvej 20, 7400 Herning. Tlf. 23712257

Mail: jepsen.laura@gmail.com

Kasserer: Heine Bøgild, Engbjerg 156, 7400 Herning. Tlf. 25242000

Mail: heineboegild@fiberpost.dk

Forretningsfører: Grethe Nielsen, Tlf. 30690335

Mail: grethe.nielsen@herningvalgmenighed.dk

Præst (1998) (*fælles med Gjellerup Valgmenighed*): Morten Kvist, Nørre Alle 21, 7400 Herning. Tlf. 97120652 Mail: hqv@post.tele.dk

HOLSTEBRO www.holstebrovalgmenighed.dk Oprettet 1883 Medlemstal: 1286

Formand: Karen Bjerre Madsen, Sundevedsgade 20, 7500 Holstebro. Tlf.97424890

Mail: karen.bjerre.madsen@mail.dk

Kasserer: Asger Brodersen, Ågade 9, 7500 Holstebro, Tlf.97411838

Mail: asger.brodersen@skolekom.dk

Forretningsfører: Harald Nielsen, Søndermarken 11, 7490 Aulum, Tlf.23824053

Mail: hnaulum@fiberpost.dk

Præst (2015): Margrethe Dahlerup Koch, V. Strandsbjerg 32, 6950 Ringkøbing, Tlf.21143658
Mail: mdkoch@mail.dk

HØVE www.hoeve-havrebjerg.dk Oprettet 1879 Medlemstal: 332

Formand: Lars Westh, Erdrup Enghave 2, 4242 Boeslunde, tlf. 58188561 Mail?

Kasserer: Aslaug Bugge, Ærtebjergvej 18, Tjæreby, 4230 Skælskør. Tlf.58141020

Mail: aslaug@buggeclausen.dk

Præst (2013) *fælles med Havrebjerg Valgmenighed*: Nana Hauge, Sorø Landevej 306, 4261 Dalmose, Tlf.58186542 Mail: haugenana@hotmail.com

KERTEMINDE DALBY www.kdvalgmenighed.dk Oprettet 1868 Medlemstal: 465

Formand: Karen Louise Loldrup Ravnebjerg, Vestergade 100, 5300 Kerteminde. Tlf. 65324220
Mail: ravneberg2@stofanet.dk

Forretningsfører: Karl Andersen, Fiskergade 48, 5300 Kerteminde. Tlf. 65323315,
Mail: karlandersen@mail.tele.dk

Præst (2016): Anders Lundbeck, Skolegade 30, 5300 Kerteminde, Tlf. 65321108/40383068,
Mail: anderslundbeck@gmail.com

KJELLERUP OG OMEGNS www.kjellerupvalgmenighed.dk Oprettet 1917 Medlemstal: 387

Formand: Anette Skorstengaard, Illervej 16, 8620 Kjellerup. Tlf. 21417666
Mail: fam.skorstengaard@gmail.com

Kasserer: Mette Møller Nielsen, Mausingvej 2o, 8620 Kjellerup. Tlf.:86886789
Mail: mmn@fibermail.dk

Forretningsfører:

Præst (2016):Johan Christian Nord, Kirkebakken 13, 8620 Kjellerup, 28609120,
Mail: johan.chr.nord@gmail.com

KLIM - HANNÆS www.klimvalgmenighed.dk Oprettet 1883 Medlemstal: 380

Formand: Jørgen Jensen - Telefon: 21480014 -
Mail: jensen.bjergget@gmail.com

Kasserer: Grethe Thomsen, Bryggerivej 18, 9460 Brovst. Tlf. 98238433
Mail: glynget@gmail.com

Præst: Annelise Søndengaard Lild Strand, Oddevej 65, Klim, 9690 Fjerritslev. Tlf. 98225214
Mail: klimhannaesvalgmenighed@gmail.com

KØBENHAVNS www.kvvv.dk Oprettet 1890 Medlemstal: 83

Formand: Jens Hestbech, Gl.Kongevej 19,3. 1610 København V. Tlf. 31907597
Mail: jens.hestbech@gmail.com

Forretningsfører: Ejvind Lynning, Maglestien 10, 2860 Søborg. Tlf.39698253
Mail: ejvind@hayslynning.dk

Præst (2005) (*fælles med Vartov Valgmenighed*): Niels Grønkjær, Løngangstræde 24.2, 1468 København K. Tlf. 33133031 Mail: nq@kvvv.dk

LEMVIG OG OMEGNS www.lemvigvalgmenighed.dk Oprettet 1883 Medlemstal: 516

Formand: Daniel Eiler, Østerbrogade 33, 7620 Lemvig. Tlf. 97889788
Mail: bodilogdaniel@gmail.com

Kasserer: Bjarne Tonsberg, Alahärmävej 13, 7620 Lemvig. Tlf. 40210484

Forretningsfører: Birgitte Steensgaard, Ballegårdvænget 32, 7620 Lemvig. Tlf.: 61140244
Mail: post@lemvigvalgmenighed.dk

Præst: Hans Nørkjær, Kirkevej 4, 7620 Lemvig. Tlf. 97820052/41170909,
Mail: praest@lemvigvalgmenighed.dk

MELLERUP www.mellerupvalgmenighed.dk Oprettet 1890 Medlemstal: 123

Formand: Ellen Mønsted Larsen, Fjordbakken 19, Mellerup, 8930 Randers NØ Tlf. 86441818
Mail: emoenstedlarsen@gmail.com

Kasserer: Lone Beider Olesen, Tingvej 17, Lindbjerg, 8930 Randers NØ, Tlf. 60715901,
Mail: lone.beider@gmail.com

Præst: Isak Krab Koed, Skejbygårdsvej 19 F, 2.sal nr.9, 8240 Risskov, tlf. 26468054,
Mail: isak@krabkoed.dk

NORDDJURSLANDS norddjurslands-valgmenighed.dk Oprettet 1948 Medlemstal: 519

Formand: Kirsten Madsen, Solhøj 4, Vivild, 8961 Allingåbro tlf.: 21704703
Mail: kirstenvivild@hotmail.com

Kasserer: Kis Ruby Tlf. 21246675 Mail: kisr@mail.dk

Præst (2008): Karen Marianne Kristensen, Søndermarksvej 43, 8961 Allingåbro.
Tlf.86486003/23679413 Mail: mail@norddjurslands-valgmenighed.dk

Hjælpepræst: Torben Scherff Sørensen, Nordkystvejen 23, 8961 Allingåbro, Tlf. 29401949
Mail: scherff@dadlnet.dk

ODDER www.oddervalgmenighed.dk Oprettet 1886 Medlemstal: 107

Formand: Jane Erritzøe, Østergade 18, 8300 Odder. Tlf. 60546569
Mail: jane.erritzoe@gmail.com

Kasserer: Ann Poulsen **Kontor:** Rørthvej 34, 8300 Odder. Tlf. 86560074
Mail: kassereren@oddervalgmenighed.dk

Præst (2015): Kirsten Høg, Bøgevangen 34, 8740 Brædstrup. Tlf. 29844868
Mail: kirstenhoeg8740@gmail.com

ODENSE www.odensevalgmenighed.dk Oprettet 1883 Medlemstal: 595

Formand: Anne Grete Pilgaard, Skovbrynet 17, 5260 Odense S. Tlf. 61410052
Mail: odense.valgmenighed@gmail.com

Forretningsfører: Lone Rosager Poulsen, Edelsmindevej 11, 5700 Svendborg. Tlf. 22169861,
Mail: mail@rosagerregnskab.dk

Præst: (2004) Inger Hjuler Bergeon, Finsens Allé 25, 5230 Odense M. Tlf. 66125705.
Mail: ihb@km.dk

OSTED www.ostedvalgmenighed.dk Oprettet 1924 Medlemstal: 349

Formand: Ove Korsgaard, Valorevej 59, 4130 Viby, Tlf.26166788 Mail: ove@dpu.dk

Kasserer: Ib Algot Nielsen, Lejrevej 84, 4320 Lejre. Tlf. 21193719 Mail: ib.algot@mail.dk

Præst (2002): Laura Lundager Jensen, Langetofte 1, Osted, 4000 Roskilde. Tlf. 46497311
Mail: luje@phmetropol.dk

RYSLINGE www.rvvm.dk Oprettet 1865 Medlemstal: 738

Formand: Asbjørn Nyholt, 5772 Kværndrup, Tlf. 40209613 Mail: an@nyholt.dk

Kasserer: Lena Schmidt, Krokusvej 10, 5750 Ringe. Tlf. 62622572
Mail: Ryslinge.Valgmenighed@5750.dk

Præst (2015): Malene Rask Aastrup, Præstegården, Aaskovvej 2, 5856 Ryslinge.
Tlf.: 62671073, Mobil 2830 5332, Mail: maa@ryvm.dk

SKANDERUP www.skanderup-valgmenighed.dk Oprettet 1910 Medlemstal: 248

Formand: Jens Simonsen, Vargårdevej 80, 6094 Hejls, Tlf. 20940695

Mail: vargaarde@outlook.com

Kasserer: Johan Helms, Østergårdsvej 6, Hjarup, 6580 Vamdrup. Tlf. 41784120,

Mail: helms@profibermail.dk

Præst (2012): Axel Jessen, Kastanie Allé 47, Skanderup, 6640 Lunderskov. Tlf. 7559 4089/
6018 1699, Mail: skanderupvalgmenighed@gmail.com

STEVNS www.stevns-valgmenighed.dk Oprettet 1884 Medlemstal: 147

Formand: Hans Dalgaard, Storemarksvej 22, 4673 Rødvig Stevns. Tlf. 56506684

Mail: hans@dalgaard.biz

Kasserer: Peter B. Olsen, Tokkerupvej 7, 4640 Fakse. Tlf. 22500142

Mail: stevnsvalgmenighedkasserer@hotmail.com

Præst (2007): Aksel Bording, Thorsvænge 30, 4673 Rødvig, Stevns. Tlf. 23822208

Mail: ak.bording@gmail.com

SDR. NÆRÅ www.valgmenigheden.dk Oprettet 1874 Medlemstal: 1232

Formand: Lis Rosager Møldrup, Kløvervej 37, 5792 Årslev, Tlf. 51563324

Mail: lis.moldrup@gmail.com

Kasserer: Else Rasmussen, Smedebakken 21, Tarup, 5792 Årslev. Tlf. 65972301,

Mail: kassereren@valgmenigheden.dk

Præst (2012): Ina Balle Aagaard, Stationsvej 171, Sdr. Nærå, 5792 Årslev. Tlf. 65991102

Mail: ina@valgmenigheden.dk

UBBERUP www.ubberupvalgmenighed.dk Oprettet 1873 Medlemstal: 558

Formand: Steen Gammelby, Ellekærvej 10, Bastrup, 4400 Kalundborg. Tlf.

40413347 Mail: dsgammelby@outlook.dk

Kasserer: Lonny Sørensen, Rugtvedvej 10, 4470 Svebølle. Tlf. 59294052

Mail: rugtvedvej@email.dk

Præst (2012): Anna Blemmer Monrad, Tingvejen 47, 4400 Kalundborg. Tlf.: 59507008

Mail: ubberupvalgmenighed@mail.dk

VALLEKILDE www.vallekilde-valgmenighed.dk Oprettet 1882 Medlemstal: 454

Formand: Berit Hansen, Lupinvej 14, 4470 Svebølle. Tlf. 24612604

Mail: berit.s.hansen@skolekom.dk

Kasserer: Jytte Gynther, Kirkestien 4, Vallekilde, 4534 Hørve. Tlf. 59656683

Mail: jyttegy@mail.dk

Præst (1992): Janne Christiane Sulkjær, Triersvej 4, Vallekilde, 4534 Hørve. Tlf. 59656580

Mail: mail@vallekilde-valgmenighed.dk

VARTOV www.kvvv.dk Oprettet 1920 Medlemstal: 455

Formand: Vibeke Hein, Kongevejen 467 B, 2840 Holte, Tlf. 20198990

Mail: vibekehein@gmail.com

Forretningsfører: Kurt Gotfredsen, Opnæsgård 57, 1.th, 2970 Hørsholm. Tlf. 31956372,

Mail: kurt.gotfredsen@webspeed.dk

Præst (2005) (*fælles med Københavns Valgmenighed*): Niels Grønkjær, Løngangstræde 24,2
1468 København K. Tlf. 33133031 Mail: ng@kvvv.dk

VEJSTRUP www.vejstrupvalgmenighed.dk Oprettet 1874/75 Medlemstal: 447

Formand: Lone Arntzen, Albjergvej 47, 5883 Oure. Tlf. 62281638/40255382

Mail: lonearntzen@gmail.com

Forretningsfører: Lone Rosager Poulsen, Edelsmindevej 11, 5700 Svendborg. Tlf. 22169861 eft. kl. 16

Mail: emlf@mail.tele.dk

Præst (2009): Anders Carlsson, Landevejen 65, 5882 Vejstrup. Tlf. 62281081/40475919

Mail: vejstrupvalgmenighed@mail.dk

VRA www.vraavalgmenighed.dk Oprettet 1900. Medlemstal: 351

Formand: Jens Sigh, Højskolevej 10, 9760 Vrå. Tlf. 98982401

Mail: kirstenogjenssigh@gmail.com

Kasserer: Torben Fisker, H.C. Andersensvej 30, 9760 Vrå tlf.: 21718628

Mail: fisker.vraa@gmail.com

Præst (2000): Lene Graarup, Vestergade 41, 9760 Vrå. Tlf. 98981277

Mail: lene@vraahojkskole.dk

FRIMENIGHEDER

BOVLUND www.bovlundfrimenighed.dk Oprettet 1879 Medlemstal: 246

Formand: Birthe Schmidt, Bovlundbjergvej 31, 6535 Branderup. Tlf. 74835191

Mail: 3jbn@ofir.dk

Kasserer: Lasse Bergholdt, Buen 10, 6541 Bevtoft. Tlf. 74514149 Mail: buen10@gmail.com

Præst (1992): Sten Kaalø, Bovlund Bjergvej 23, 6535 Branderup. Tlf. 74835143

HUNDBORG Oprettet 1893 Medlemstal: 25

Formand: Ole Andersen, Hundborgvej 72, 7700 Thisted. Tlf. 20515543

Kasserer: Anne Louise Haack Olsen, Todbølvej 13, 7752 Snedsted. 97934606

Præst (1998): Kurt Viggo Andersen, Præstevangen 1, 7650 Bøvlingbjerg. Tlf. 97885650

Mail: kurtvandersen@mail.dk

MORSØ www.morsoefrimenighed.dk Oprettet 1871 Medlemstal: 1247

Formand: Jens Riis, Østerhaven 29, Bjergby, 7950 Erslev, tlf. 97740040

Mail: jr-musik@get2net.dk,

Kasserer: Mogens Foldager, Burhøjvej 4, Bjergby, 7950 Erslev, tlf. 30646593,

Mail: morsoefrimenighed@gmail.com

Præst: Ole Kobbegaard, Præstbrovej 347, Øster Jølby 7950 Erslev, Tlf. 97741014/51565550

Mail: olekobbegaard@gmail.com

Hjælpepræst: Peter Haandsbæk Jensen, Grønlandsvej 2, 7700 Thisted,

Mail: plutovej@gmail.com, tlf. 4243 0957

RYSLINGE www.ryslingefrimenighed.dk Oprettet 1865 Medlemstal: 517

Formand: Knud Rasmussen, Sandagervej 7a, 5854 Gislev, Tlf.:62291542

Mail: formanden@ryslingefrimenighed.dk

Forretningsfører: Lone Rosager Poulsen, Edelsmindevej 11, 5700 Svendborg. Tlf. 22169861,

Mail: kasserer@ryslingefrimenighed.dk

Præst (2003): Mikkel Crone Nielsen, "Kirkely", Gråbjergvej 4, 5856 Ryslinge. Tlf. 62671095

Mail: mikkelcrone@hotmail.com

RØDDING www.roeddingfrimenighed.dk Oprettet 1874 Medlemstal: 804

Formand: Birgitte Pallesen, Kongeåvejen 40, 6600 Vejen. Tlf.: 23388166 Mail:bp@s-g-i.dk

Forretningsfører: Pia Strandridder, Københovedvej 51, 6630 Rødding, 26750427,
Mail:roeddingfrimenighed@gmail.com

Præst: (2007) Mette Geil, Kirkebakken 2, 6630 Rødding. Tlf. 74841117
Mail:mail@mettegeil.dk

THORSTED Oprettet 1883 Medlemstal: 75

Formand: Grethe Kirk, Åvænget 4, 7700 Thisted. Tlf.: 97971015 Mail:grethekirk@ofir.dk

Kasserer: Kisser Bjerregård, Lars Kjærsvvej 20, 7700 Thisted Tlf. 97977414
Mail:kisser@lite.dk

Præst (2009): Peter Haandsbæk Jensen, Grønlandsvej 2, 7700 Thisted. Tlf: 42430957
Mail:plutovej@gmail.com

TRÆNGSTRUP/FARSØ www.tr-f-frimenigheder.dk Oprettet 1888 Medlemstal: 80

Formand: Per G. Pedersen, Bjergvang, 9640 Farsø. Tlf. 98631258

Kasserer: Bent Jensen, Nyrupvej 8, 9600 Aars. Tlf. 98621937/20991937 Mail:bent@ris25.dk

Præst: henvendelse til Ole Beck, Trængstrupvej 99, 9541 Suldrup, Tlf. 98653230
Mail:ole@becks.dk

ÅGÅRD www.aagaardfrimenighed.dk Oprettet 1887 Medlemstal: 310

Formand: Per Nedergaard Rasmussen, Elme Allé 9, Vester Nebel, 6040 Egtved, tlf. 20663028
Mail:per.nedergaard.rasmussen@dgi.dk

Forretningsfører: Lasse Bergholdt, Buen 10, 6541 Bevtoft. Tlf. 74841129
Mail:buen10@gmail.com

Præst (1997): Henrik Jensen, Kirkebakken 6, Ågård, 6040 Egtved. Tlf. 51269490
Mail:jambo@post8.tele.dk

FORENINGENS BESTYRELSE

Formand: Laura Lundager Jensen, Langetoft 1, Osted, 4000 Roskilde, Tlf. 46497311
Mail:luje@phmetropol.dk

Næstformand: Ina Balle Aagaard, Stationsvej 171, Sdr. Nærå, 5792 Årslev. Tlf. 65991102
Mail:ina@valgmenigheden.dk

Kasserer: Pia Strandridder, Københovedvej 51, 6630 Rødding, 26750427,
Mail:roeddingfrimenighed@gmail.com

Redaktør af hjemmeside: Anne Grete Pilgaard, Skovbrynet 17, 5260 Odense S. Tlf. 61410052
Mail:odense.valgmenighed@gmail.com

Redaktør af årsskrift:

Johan Christian Nord, Kirkebakken 13, 8620 Kjellerup, 28609120,
Mail:johan.chr.nord@gmail.com

SUPPLEANTER

Sjælland: Lisbeth Andreasen, Ubberup Valgmenighed

Tingvejen 35, 4400 Kalundborg. Tlf. 40787173, Mail: Lisbeth.andreasen@email.dk

Fyn: Finn Houmann Nielsen, Ryslinge Frimenighed, Kogtvedvænget 1 C, 5700 Svendborg Tlf. 62261147/2386 5247, Mail: dongsaa@webspeed.dk

Jylland: Morten Kvist, Nørre Alle 21, 7400 Herning. Tlf. 97120652 Mail: hgv@post.tele.dk

REVISORER

Revisor: Anders Lundsgaard, Poppelvej 35, 5230 Odense M. Tlf. 20428085

Suppleant: Esben Hansen, Frode Jakobsensvej 12, 7950 Erslev. Tlf 97741505

Revisor Orlovskasse: Anders Lundsgaard, Poppelvej 35, 5230 Odense M. Tlf. 20428085

Suppleant: Esben Hansen, Frode Jakobsensvej 12, 7950 Erslev. Tlf 97741505

Foreningen af Grundtvigske Valg- og Frimenigheder. Årsskrift 2017
Redaktør: Johan Chr. Nord (ansv.) Tryk: Trykteam. Svendborg.

Valg- og Frimenighederne 2017

UDGIVET AF FORENINGEN AF GRUNDTVIGSKE VALG- OG FRIMENIGHEDER
Oplag: 2300